

Impact Factor – 7.675

ISSN – 2278-9308

B.Aadhar

Peer-Reviewed Indexed

Multidisciplinary International Research Journal

February- 2021

ISSUE No – CCLXXII (272)

“Understanding Contemporary Maoism in India.”

Prof. Virag.S.Gawande

Chief Editor :

Director

Aadhar Social Research & Development Training Institute, Amravati.

Editor:

Dr, Shrikant Bhowate

Head, dept. of Political Science,
S.N.T. College Ramtek, Nagpur Mob:
9420304024
Web: www.sntcollegeramtek.com

Founder Member & Secretary
Bhumkal Organisation, Nagpur Mah.
Web: bhumkalorg.com
Email: bhumkalorg@gmail.com

Aadhar INTERNATIONAL PUBLICATIONS

For Details Visit To : www.aadharsocial.com

© All rights reserved with the authors & publisher

19	आदिवासी क्षेत्रों में नक्सवाद का विस्तार (झारखण्ड के विशेष संदर्भ में) संजय कुमार	103
20	माओवाद: राजकीय व सामाजिक समस्या डॉ. संजय पंढरीनाथ गायकवाड	107
21	नक्षलवादी चळवळ, सत्यशोधन समिती आणि वास्तव डॉ. प्रशांत विघे	113
22	हिंसक लढावू यंत्रणा म्हणजे नक्षलवाद डॉ. दीपक कृ. राऊत	121
✓ 23	शहरी नक्षलवाद — एक राष्ट्रीय आव्हान : भ्रम आणि वास्तव डॉ. श्रीकांत मि. ब. भोवत	124
✓ 24	नक्षलवाद : अंतर्गत नक्षलवाद—एक गंभीर आव्हान' डॉ. रामदास बाबाजी निहाळ	138
✓ 25	भारतात माओवादी यथार्थता की रक्तपातास आमंत्रण? एक अध्ययन डॉ. मुकुंदा गोपाळराव मेश्राम	145
26	माओवाद— नक्षलवाद संपविण्यासाठी शासनाच्या उपाययोजना डॉ. निशा सीताराम मोर	154
27	गडचिरोली जिल्ह्यातील नक्षलवाद आणि ग्रामीण विकासाच्या वित्तीय प्रशासनाचा अभ्यास डॉ. मनोज तेलराधे	161
28	नक्षलवाद आणि त्यांचा आदिवासी समाजात होणारा परिणाम डॉ. अजय पेत्रस बोरकर	167
29	भारतातील माओवाद चळवळ — स्वरूप आणि प्रभाव प्रा. राजेंद्र घोरपडे	171
30	नक्षलवादाचा उगम, कारणे व उपाययोजना डॉ. बबीता येवले	177
31	नक्षलवाद, शासन आणि आदिवासी समाज डॉ. अनमोल शेंडे	181
32	पेसा कायदा एक संजिवनी डॉ. राजेंद्र ज. कांबळे	188
33	पाचवी अनुसूची— पेसा आणि आदिवासींची ओळख सुधाकर के. माटे	191
34	शांततेतून विकासाच्या प्रक्रियेत नक्षलवादी कारवायांचा अडथळा ?“ महाराष्ट्राच्या संदर्भात एक चिकित्सक अभ्यास . . डॉ. संदीप वि. घोडके	201
35	नक्षलवादी चळवळीच्या सशस्त्र क्रांतीचे लोकशाही व्यवस्थेत नैतिक प्रासंगिकता डॉ. पद्माकर प्रेमदास दारोंडे	206
36	नक्षलवाद — एक समस्या डॉ. लोकेशकुमार एच. नदेश्वर	212
37	भारतीय लोकशाही शासन व्यवस्था आणि नक्षलवादाचे अंतर्गत सुरक्षेपुढील आव्हान डॉ. प्रशांत प्रभाकरराव सराफ	217
38	समकालीन नक्षलवादी चळवळ एक समज गैरसमज डॉ. रवींद्र मुरमाडे	221
39	नक्षलवाद : एक सामाजिक अध्ययन डॉ. राजेंद्र यादवराव बारसागडे	225
40	नक्षलवादाचा आदिवासीच्या शासकीय योजनावर परिणाम विलास विश्वनाथ मेश्राम	229

भारतात माओवादी यथार्थता की रक्तपातास आमंत्रण? एक अध्ययन

डॉ. मुकुंदा गोपाळराव मेश्राम

राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख

श्रीमती राजकमल बाबूराव तिडके महाविद्यालय, मौदा.

प्रस्तावना

चीनमध्ये शेतकऱ्यांचे बिनदिक्कत अपरिमित शोषण सुरू होते. माओ त्से तुंगचा जन्म मध्यमवर्गीय शेतकरी कुटुंबात झाला. त्याने शेतकऱ्यांच्या गुलामगिरिला वाचा फोडण्याचा निर्धार केला. शेतकऱ्यांचे दुखदैव घालवून त्यांना सम्यक मानवि सभ्यतेचा आस्वाद घेता यावा हा त्याचा प्रामाणिक हेतू होता. पूर्वजपूजा आणि प्रेतविवाह या प्रथा प्राचिन काळापासून होत्या. पूर्वजांच्या सेवेकरिता अधिकाधिक मुले पैदा करणे व मृत्यु नजिक आल्यावर त्यांच्या थळग्याजवळ झोपणे. थडग्यासोबत लग्न लावले जाई. या अनिष्ट कूप्रथेने स्थलोत्तर थांबले होते. माओ च्या प्रदिर्घ यात्रेने नवी चेतना जागली. परंतू एकम धर्मावर आघात करणे धोक्याचे होइल हे हेरून साम्यवाद्यांनी अंधविश्वासाविरूद्ध चळवळी उभ्या केल्या. भारत आणि चिनचा लोकशहीचा प्रवास एकदम समकालीन आहे. इतीपी नव्या जगाच्या स्पर्धेत टिकणे आणि चिनचे नवे स्वातंत्र्य सामर्थ्य वाढविण्यात कम्युन प्रणाली साम्यवादि धोरनाने बरिच उंच झेप मारली. भारताची त्यामानाने स्थिती मंदगतीची दिसते. तंत्रवैज्ञानिक क्षेत्रात विशेषता खाजगीकरण, उदारीकरण, जागतीकीकरणाच्या परिघातही चीन जोमाने आगेकूच करत आहे. त्यामागिल माओ त्से तुंग यांची पराकाष्ठा अनन्यसाधारण आहे. त्यादृष्टिने एक आकलन म्हणून त्यांच्या नेतृत्वाची जडनघडन व भुमिका भारतीय परिप्रेक्षात मौलीक वाटते.

संक्षेप

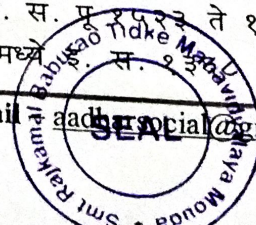
१. माओ : माओत्से तुंग
२. बाबासाहेब: डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर

गृहितके

१. विवेकवतांची तत्वमूल्ये सार्वत्रिक, सार्वकालिक असतात.
२. व्यवहारवादी चिंतनातील सिध्दांताची उपयोगिता परिस्थिती सापेक्ष असते.
३. व्देषप्रवृत्तीमूलक व्यवहारांपेक्षा मैत्रिभाव अधिक गुणकारी असतो.

चीनची साम्यवादी पायाभरणाची पार्श्वभूमी—

रशियन लोक चीनला किताई (kitai) म्हण असत. आजही रशियात तेच नाव प्रसिध्द आहे. चीनत्सी याने हुणांचा पराभव करून स्वतःच्या चीन घराण्याची स्थापना केली. हयाच घराण्यामूळे देशाचे नाव चीन असे पडले. चीनने स्वताच्या साम्राज्याचा विस्तार तिब्बेटपासून पॅसिफिक महासागरपर्यंत व पूढे त्यांच्या वंशजांनी उत्तरेकडे मंगोलीया पर्यंत व दक्षिणेकडे इंडोचीनमधिल टोकीनच्या आखतापर्यंत केला. चीनने स्वताला सम्राट ही पदवी लाउन घेतली व चीनची प्रचंड शिंत बांधण्याचें कार्य त्यांनी पूर्ण केले. हान घराण्याने इ. स. पू २०६ ते इ. स. पू २२० चीनी साम्राज्याचा अजून विस्तार केला. चीनसाठी त्या कालखंडाला 'सुवर्णयुग' असे म्हणतात. होअंगहो व यांगत्से या दोन नद्यांच्या खोऱ्यात मूळ चीनी रहीवासी होते. इ. स. पू १०९४ ते १५२३ या इ. स. पूर्व दोन हजार वर्षांच्या काळात चीनचा पारंपारीक, ऐतिहासीक उदय आढळतो. १९३० च्या उत्खननानुसार शांग राजघराण्याचा इतीहास सापडतो. इ. स. पू १५२३ ते १०२७ या कालखंडात तेथे चुंग कुओ (मध्यप्रदेश) म्हटले जात असे. चीनमध्ये इ. स. १३३३ ते १६४४ पर्यंत मिंग

Principal
Smt. Rajkamal Baburao Tiwari
Maharajwade Sanshodhan Mandal

घराण्याची ऐतदेशिय ही शेवटची राजवट होती. त्यांनी परकीय मांचू घराणे इ. स. १६४४ ते १९१२ पर्यंत सत्तेवर होते. मंगोल व मांचू यांनी चीनची वारेमाप पिळवणूक केली. परंतु या परकीस सत्तांना स्थानिक अधिकाऱ्यांची गरज भासली. स्वाभावीक असे अधिकारी आणि विदेशी सत्ता याबाबत जनतेत विव्देश निर्माण झाला. चीनमध्ये प्रामुख्याने कॅम्फ्युशियस लाओ त्से व बौद्ध धर्माचा विशेष वैचारीक प्रभाव आहे. १५१६ मध्ये पोर्तुगीज तेथे पोचले लुटमार हा पोर्तुगीजांचा मुख्य धंदा असल्याने मींग राजाने त्यांना चीनमध्ये प्रवेश दिला नाही. १८५७ साली लिस्बन करारनुसार मकाव हा पोर्तुगीजांचा प्रदेश म्हणून चीनने मान्यता दिली. १९ व्या शतकाच्या अखेरपर्यंत चीनने एका पाश्चात्य सत्तेला दुसऱ्या पाश्चात्य सत्तेशी लढवीण्याचा प्रयत्न अनेका केला. परंतु त्यामुळे चीनचेच जबर नुकसान झाले. अफुच्या युद्धावरून ब्रिटीशांनी चीनची पराभव केला. २९ आगस्ट १८४२ रोजी नानकींग तहावर हस्ताक्षर करावे लागले. त्यामुळे चीनची प्रतीष्ठा व अभिमान खालावला. अफुच्या युद्धाने मांचु राजवटिला हादरा बसला. चीनच्या भूमीवर ब्रिटीशांचे न्यायालय स्थापन झाले. ब्रिटीशांच्या खलाशांच्या वागणूकीने चीनी लोकांच्या भावना दूखावल्या. दुसऱ्या अफुच्या युद्धाने अमेरिकेचा चीनवर वरचष्मा वाढला. १८४१-४२ पासून चीनी लोकांची पाश्चात्य लोकांविरुद्ध व त्यांच्या देशी हस्तकांविरुद्ध उठावास प्रारंभ केला. चीनी प्रशासन भ्रष्टाचाराने बजबजले होते. १८५१ च्या ताईपिंग बंडामुळे मांचू सरकारनेच उत्पन्न घटले. ब्रिटेन, फ्रान्स, अमेरिका, रशिया इ. च्या आक्रमणांमुळे मांचू सम्राटाचा पराभव झाला. १८९४ - ९५ च्या युद्धात चिमुकल्या जपानने बलाढ्य चीनची पराभव केला.

१९११ मध्ये चीनमध्ये राज्यक्रांती घडून मांचू वंशाची सत्ता नेस्तनाबूत केली. त्यानेतर शिमोनेसिकीच्या तहानंतर चीनची सत्त लॉडगेटोड दिसून येते. अतिवृष्टि व अल्पवृष्टि दोहोंमुळे निरंतर दुष्काळग्रस्तता होती. शेतकऱ्यांचा कोणीही वाली नव्हता. त्यामुळे शेतकऱ्यांच्या मनात कमालीचा असंतोष उफाळला. शेतकऱ्यांचा उठाव हे त्याचेच द्योतक होय. दरबारातील सनातनी लोकांनी पाश्चात्य विचार अमान्य केले. वॉक्सर बंडाने चीनवर कठोर अट लादल्या. १९११ च्या राज्यक्रांतीनंतर रिपब्लिकची स्थापना करण्यात आली. १९०९ पासून चीनमध्ये सुधारनांना सुरुवात झाली. १९१० पर्यंत चीनमध्ये ५७,००० शाळा, सुमारे ९०,००० शिक्षक व १६,००,००० विद्यार्थी होते. पेकींगमधिल केंद्रिय विद्यापीठ शिक्षण व सांस्कृतिक केंद्र बनले होते. १९११ मध्ये हया नवशिक्षित युवकांनी मोलाची भुमिका निभावली. डॉ. सन यत सेन व लिआंग ची चाओ यांच्या सहकाऱ्यांनी गणतंत्र स्थापन करण्याकरिता भरीव प्रचार केला. २७ ऑक्टोबर १९११ रोजी युआन सैन्याचा शाही कमिशनर बनला. २ नोव्हेंबर १९११ ला तो पंतप्रधान बनला. १५ फेब्रुवारी १९१२ रोजी तो राष्ट्रपती झाला. हे सर्व क्रांतीकारकांमुळे झाले. मात्र या क्रांतीमुळे सर्वत्र गोंधळ व अशांतता आली. सैनिकांचे पगार तुंबले. नविन कर लावता येत नव्हते, सरकारला पैशाची तिव्र गरज होती. परिणामी क्रांतीकारक आणि युआन यांच्यात खटके उडाले. दुष्काळ, अतिवृष्टिमुळे, देशात विदारकता होती. युआनने १९१३ साली कोमिंगांग पक्ष बेकायदेशिर ठरवला. सन यत सेन जीव वाचविण्यासाठी परदेशात पळाला.

मार्च १९१३ मध्ये युआनने घटना परिषद बनवली. त्यामार्फत युआनकडे १० वर्षासाठी राष्ट्रपती पद आले ती सत्ता प्रामुख्याने सैन्याच्या नियंत्रणावर आधारलेली होती. तिला सरकारी अधिकारी, व्यापारी वर्ग, भांडवलदार, जमिनदार, इ. चा पाठिंबा होता. सम्राटपद प्राप्त करण्यासाठी युआनने प्रयत्न चालविले. दरम्यान तो लोकांच्या असंतोषाच बळी ठरत होता. बरखास्त केलेल्या संसदेतील राजकीय पक्ष आणि लष्करी नेत्यांनी सक्तीची निवृत्ती दिली. ६ जून १९१६ रोजी युआन शी काई चा मृत्यु झाला. त्यानंतर सन यत सेन चीनला परत आला. १९२० साली त्याने कोमिंगांग पक्ष (गुप्त पक्ष) समाप्त करून पुनः कुओमिंगांग पक्ष पुनरुज्जिवित केला. याच सुमारास

रशियात बोलशेविक कांती झाली. रशियाच्या मदतीने त्याने पक्षाचे पुर्नसंघटन बनविले. १९२१ मध्ये रशियन कोमिन्टनचे अधिकारी साम्यवादाच्या प्रसाराकरिता चीनमध्ये आले. सेनने त्यांची भेट घेतली. १९२१ साली सांघायमध्ये चिनी साम्यवादी पक्ष स्थापन केला. १९२३ साली सेनने कुओमिंगतांग पक्षाच्या लष्कराच्या मदतीने कॅटनवर आक्रमण केले. चेनचुआंगचा पराभव केला. सॅन कॅटन सरकारचा अध्यक्ष बनला. शेतकरी व मजूरांचा सेनला पाठिंबा होता. पक्षाची सैन्य संख्या एक लक्षावर होती. मात्र शेतकरी व शेतमजूर यांना दडपून टाकण्यासाठी श्रीमंत व व्यापाऱ्यांनी चेन लीन पो यांच्या नेतृत्वात कॅन्टन मर्चंट कॉरपस ही स्वयंसेवी संघटना निर्माण केली. सेनला दडपण्यासाठी २० मिलीयनची मदत वॉशिंग्टन येथून मिळाली. विदेशी शस्त्रे खरेदी केल्याच्या कारने सेनने चेनला अटक केली. परंतु इंग्लंड व अमेरिकेच्या दबावामुळे सोडून दिले. देशात ऐक्य प्रस्थापीत करण्याची प्रबळ आकांक्षा होती. डिसेंबर १९२४ ला सेन उतरेस जाण्याकरिता निघाला. 'साम्राज्यवादाचा विरोध करा', असमानतेच्या आधारावर झालेले तह रद्द करा, राष्ट्रीय परिषदेची सभा घ्यावी' या त्यांच्या घोषणींनी परकिय राष्ट्रांचे धाबे दणाणले परकीय राष्ट्रांचा विरोध असुनही सेनला पेकिंगला पोचण्यास कोनीहि अडवु शकले नाही. १२ मार्च १९२५ रोजी त्यांची मृत्यु झाला. साम्राज्यवादाचा अंत व राष्ट्रीय ऐक्य साधण्याच्या प्रयत्नात आधुनिक चीनमध्ये त्यांचे योगदान अनन्यसाधारण आहे. अशा परिस्थितीच्या पार्श्वभूमीवर माओ त्से तूंग ची नेतृत्वभरारी महत्वपूर्ण आहे.

चीनी साम्यवादि पक्ष आणि माओ त्से तूंग

माओ चा जन्म २६ डिसेंबर १८९३ रोजी शेतकरी कुटूंबात चीनच्या हुनान प्रांतात झाला. वडिलांचे संघर्षमय जिवन, चिडचिडेपणा आणि सततची मारपीट व आईची करूनावृत्ती यातुन त्यांचे बालपणावर प्रादुर्भाव झाला. आई गौतम बुद्धांच्या विचारांची उपासिका होती. हुनान प्रांत पाश्चात्यीकरणापासुन दुरस्थ होता. स्वदेशी परंपरांची दुःसाहसीवृत्ती असल्याने हुनानी शिवाय सैन्य अशक्यप्राय असा त्यांचा समज होता. हुनानला चिनच्या बुद्धिवंतांचे माहेरघर आणि आधुनिक चीनच्या लष्करी बळाचे मनुष्य भंडार मानल्या जाई. माओ त्से तूंग ची आई दयाळू, उदारव्रत, दानी आणि सहिष्णुवृत्तीची असून ती माओला बुद्धिष्ट विचारांकडे वळविण्याच्या प्रयत्नात होती. तरून माओला अकारण जीवीत हाणी अनुचीत वाटत होती. वडलांचा स्वभाव त्यांना नापसंत होता. विद्यार्थीदशेत त्याला वर्तमानपत्रे वाचण्याची सवय जडली. समाजवादातील लेख तो काटेकोर वाचून समजून घेऊ लागला. समाजवादार् चर्चा करू लागला. अँडम स्मिथ, डॉर्विन, जॉन स्टुअर्ट मील, रूसो, स्पेन्सर, मॉटेस्कु इ. विचारवंतांचे विचार आणि रशिया, अमेरिका, इंग्लंड, फ्रांस इ. देशांचा इतीहास अभ्यासला. १९१२ ते १८ पर्यंत त्याला उदारमतवाद, लोकशाही सुधारवाद, स्वप्नदर्शी समाजवादाची भुरळ पडली. बालपनीच त्याचे लग्न झाले. परंतु शिक्षणाची आवड आणि चीनमध्ये सामाजिक आणि आर्थिक सुधारना व्हाव्यात म्हणून मनोवांछीत इप्सीतांसाठी घरातुन पळाला. त्यावेळी चीनमध्ये राष्ट्रवादी चळवळ साकारत होती. पेकींग विद्यापीठ प्रागतीक, वैचारीक चळवळीचे केंद्र होते. १९१७ साली त्याची पेकींग विद्यापीठात साहायक ग्रंथपाल म्हणून नेमनूक झाली. तेथील प्राध्यापकांनी 'मार्क्सवादी' अभ्यास मंडळाची स्थापना केली. त्यांच्याशी माओचा संबंध आला. माओने मार्क्स व लेनिनच्या ग्रंथांचे वाचन केले.

त्याचा गणमान्य नेत्यांशी परिचय झाला. १९२१ मध्ये स्थापन चीनी साम्यवादी पक्षाचा तो संस्थापक सदस्य होता. त्याला हुनान प्रांत शाखेचा सचिव बनविले. मध्यमवर्गीय शेतकरी कुटूंबातील जन्मामुळे त्याला शेतकऱ्यांच्या व्यथा, वेदना उत्तमपणे ज्ञात होत्या. त्याच्याकडे शेतकऱ्यांना संघटित करणे, खाणिमधील मजूरांना संघटित करणे, कुओमिंगतांग पक्षातून निष्काशित लष्कराला संघटित करणे, या जबाबदाऱ्या दिल्या. १९२३ पासुन कुओमिंगतांग कम्युनिष्ट यांच्यात

सहकार्याची सुरुवात झाली. माओला कुओमिंगतांगच्या केंद्रिय कार्यकारणीचा सदस्य केले. शेतकरी वर्गाचे संघटन हा चीनी साम्यवादी क्रांतीसाठी माओचा हुनान प्रांतातील अनुभव लक्षणीय ठरला. माओने १९२७ साली 'राष्ट्रिय शेतकरी संघटनेची' स्थापना केली. शेतकऱ्यांचे संघटन व लष्करी उभारणी केली. हुनान प्रांतात शेतकऱ्यांनी त्याचे नेतृत्व स्विकारले. शेतकऱ्यांच्या उठावात हिंसाचाराने काही जमीनदारांच्या हत्या झाल्या. कुओमिंगतांग - कम्युनिस्ट सहकार्य काळात हे घडले. दोन्ही पक्षांनी तसेच उजव्या गटाने खुनाचा निशेध केला. आणि ही शेतकरी गुंडांची चळवळ असे संबोधले. माओने ते आरोप फेटाळला. जमीनदार, साम्राज्यवादी परकीय सत्ता, लष्करी जमानदार आणि भ्रष्ट प्रशासक संगणमताने कष्टाळू निर्व्यसनी शेतकऱ्यांची पिळवणुक करतात. त्या विरुद्धच्या असंतोषातून खून झालेत असे त्याने स्पष्टीकरण दिले. हुनानच्या चळवळीपासून प्रेरित होउन शेतकरी संघटित होतील. गुलामगिरीच्या श्रृंखला तोडतील. स्वतंत्र होतील. देशाचे क्रांतीकारी नेतृत्व शेतकऱ्यांकडे असावे असे निवेदन त्याने पक्षाला दिले. माओचे धोरण पक्षाला मान्य नव्हते. इतीपी तो शिस्तप्रीय सैन्याप्रमाणे कार्यरत होता. चीनी साम्यवादी पक्षाने आपले धोरण बदलले. कारण कुओमिंगतांग कम्युनिस्ट सहकार्य पर्व संपले. शहरातील कामगार वर्गाला पोषक शेतकरी उठावाची भूमीका घेतली. माओला त्यात अपयश आल्यामुळे त्याचे पॉलिटब्यूरो सदसत्व गेले. मात्र त्याचे शेतकऱ्यांचे संघटन उभारणी कार्य चालुच होते. आता चीनी साम्यवादी पक्षाची अवस्था दयनीय होती. माओ चुतेहच्या मदतीने चिंगकांशन या छोट्याशा खेडेगावी चीनी सोव्हियत ची स्थापना केली. १९३० मध्ये हुनान प्रांतात चांगशा व वुहानवर आक्रमणात तो अयशस्वी झाला. त्यामुळे पुन्हा शहरांपेक्षा खेड्यांमध्ये कार्यावर जोर दिला. ७ नो. १९३१ रोजी चीनी सोव्हियत गणराज्याची स्थापना केली. जूईचीनमध्ये चीनी सोव्हियत काँग्रेसचे अधिवेशन भरविले. त्यात २९० सोव्हियेत प्रतिनिधी होते. चीनी साम्यवादी गणराज्याची घटना मान्य झाली. माओच्या अध्यक्षतेत ६१ सदस्यांचे केंद्रिय मंडळ तयार झाले. श्रमतिवीकांची व शेतकऱ्यांची लोकशाहीवादी हुकूमशाही असे चीनी साम्यवादी गणराज्याला घोषित केले. गरीब शेतकऱ्यांसाठी त्याने 'जमीन धारणा कायदा' पुरित केला. गणराज्यातील सरंज्यामदार, जमीनदार, लष्करी अधिकारी, खेड्यातील श्रीमंत वर्ग आणि मोठे खाजगी जमीन मालक यांच्या जमीनी विना मोबदला ताब्यात घेउन गरीब शेतकऱ्यांना दिल्या. तरुनांना सक्तीचे लष्करी प्रशिक्षण देउन चुतेहच्या नेतृत्वात लालसेना तयार केली. च्यांगच्या राष्ट्रिय सेनेचा सामना करण्यासाठी माओने लालसेनेला गमीनी पद्धतीचे प्रशिक्षण दिले. माओने ६००० मैलाची प्रदिर्घ यात्रा काढली. त्यामुळे तो दक्षिणपासून उत्तरेपर्यंत पोचला. त्यात त्याला च्यांगच्या लष्कराचे हल्ले आणि विभिन्न नैसर्गिक आपत्तींना तोंड द्यावे लागले. दररोज २५ मैलाचा पायी प्रवास असा दिनक्रम आणि विचारसरणीचा प्रचार सुरू होता. प्रवासात ३०,००० चीनी कुटुंब होते. पर्वतरांगा, नद्या ओलांडून नियोजित स्थळी कसेबसे २० हजार लोक पोहोचले. १९३६ मध्ये साम्यवाद्यांनी येनान येथे नवी राजधानी बनवली. त्याचे अध्यक्षपद माओलाच दिले. या प्रांतात देखिल मोठे जमीनदार, व्यापारी व कुओमिंगतांगचे मोठे अधिकारी शेतकऱ्यांचे शोषण करित होते. त्यांची मालमत्ता जप्त करून गरीब लोकांना वाटून दिली. या प्रदिर्घ यात्रेत त्याचा निग्रह, करारी बाना व संयमी नेतृत्व सिध्द झाले. कम्युनिष्ठांची निष्ठा व शिस्त प्रत्ययास आली. १९३६ साली माओने आठ कलमी कार्यक्रम च्यांगकडे पाठविला. जपानविरोधात साम्यवादी व राष्ट्रिय सरकार यांच्यात ऐक्याने 'राष्ट्रिय मुक्तिची चळवळ' उभी झाली. चिन्यांनी चीनीविरुद्ध जपानविरोधत लढावे. मांचूरीयावर अधिकार करण्यासाठी सर्वांनी एकत्र यावे. असा सूर जोर पकडत गेला. च्यांगने साम्यवाद विरोधी मोहिम बंद करावी. लालसेनेन कुओमिंगतांग शासनासोबत जपानविरोधत लढावे. कम्युनिष्ठांनी कुओमिंगतांग विरुद्धचा प्रचार थांबवाव अशा तडजोडी झाल्या. १९३७ ला राष्ट्रिय घटना समीती बोलवण्यात आली. १९३७ रोजी अचानक जपानने हल्ले

चढविले त्यामुळे कुओमिंगतांग साम्यवादी सहकार्याला गती मीळाली. जपानसारखे हवाई हल्ले करण्याची क्षमता नसल्याने चीनची ससेहोलपट होत होती. जपानने चीनची संपूर्ण अर्थव्यवस्था ताब्यात घेतली. चीनी भांडवलदारांना हाताशी घेतले. अभ्यासक्रम बदलला चीनीमूले तपानला अनुकूल ठरावीत हा त्यामागे हेतू होता. १९४१ मध्ये यांगत्से खोऱ्यात कुओमिंगतांग व कम्युनिस्टांचे बिनसले. या यादवीत कम्युनिस्टांना भावी यशाची चाहुल लागली. लालसेनेच्या व शेतकऱ्यांच्या गमीनी तंत्राने जपानच्या लष्कराला काहीसा प्रतीबंध बसला. चीनच्या सुदैवाने १९४४ सालच्या शेवटी जपानची ब्रम्हदेशावरील पकड सैल झाली. तेथून चीनी सरकारला युद्ध साहित्याचा पुरवठा झाला. अमेरिकेच्या १९४५ सालच्या हल्याने जपान हादरले. दुसऱ्या महायुद्धामुळे चीनच्या च्यांग काई शेकचे सरकार बळकट झाले. चीनमध्ये लोकशाही शासनसची घटना अमलात आणण्यास च्यांग टाळाटाळ करू लागला. त्यामुळे घटना समिती तयार होईपर्यंत कुओमिंगतांग स्वतःची सत्ता व निर्णयाचा अधिकार सोडणार नाही असे घोषित करून कम्युनिस्टांनी सहकार्य देण्याचे नाकारले.

१९४७ मध्ये च्यांग काई शेकने साम्यवाद्यांना दडपण्यासाठी मोहीमा आखल्या. इकडे जपानी सेनेने शास्त्रास्त्रे खाली ठेवताच लालसेना संबंधित प्रांताचा ताबा घेण्यास सरसावत होती. डिसें. १९४९ पर्यंत लालसेनेन चीन चा संपूर्ण ताबा घेतला. च्यांग काई शेक तायवानला पळाला. च्यांगच्या पराभवात माओने कौशल्यपूर्ण शेतकऱ्यांना कामी लावले. अशातऱ्हेने सन यत सेनचा पट्टशिष्य च्यांग काई शेक युग समाप्त झाले. १९४९ मध्ये चीनची सर्वोच्च सत्ता 'राजकीय सल्लागार परिषदेच्या' स्वाधिन आणि त्यात ६६२ सर्व पक्षिय सदस्य होते. चाउ एन लाय हा प्रशासकीय समितीचा अध्यक्ष अर्थात पंतप्रधान होता. कम्युनिस्ट शासनाच्या लष्करी कारभाराकरीता क्रांतीकारी लष्करी समिती गठीत झाली. माओ तिचा अध्यक्ष होता. माओ चीनी साम्यवादी पक्षाचा सुध्दा अध्यक्ष बनला.

साम्यवाद— भारत— माओ त्से तुंग—

साम्यवाद, शास्त्रीय समाजवाद ह्या संकल्पना भारतासाठी नवीन नाही. त्या भारतासाठी पाश्चात्य राष्ट्रांकडून मिळालेली देन अजिबात नव्हे. मुठभर लेकांनी साधनसंपत्तीवर मीरासदारी प्रस्थापीत करून बहुसंख्याकांची पिळवणूक करणे समुचित नाही हे सांगण्याकरिता तथागत गौतम बुद्ध व त्यांचा भिक्खू संघ जितका प्रदिर्घ बनला त्याला जगात तोड नाही. बुद्ध भिक्खूंनी निर्देश देतात— 'चरथ भिक्खूवे चारीक बहुजनहिताय बहुजन सूखाय' विचारांची ही व्याही जगभर फिरली जेरेमी बेथमचा 'अधिकतम लोकांचे अधिकतम सुख' हा उपयोगीतावादी सिध्दांत त्याचेच गमक वाटतो. सम्यक संकल्पाने परिपूर्ण सम्यक दृष्टिक्षेप लाडीवाडीने दुसऱ्याला धोक्यात घालत नाही. कोणला क्षती होऊ देत नाही. दुसऱ्याचे तिचित व भौतिक हित जोपासण्यासाठी स्वतःची जिवनचर्या, दिनचर्या कर्तव्यकठोर असावी लागते. 'फुकट्या फांदिवर नकटा नांघा' ही समाजव्यवस्था बुद्धांना कधिच पटली नाही. जागतीक दुःखःची कारणे असणि त्यावरील उपाय शोधण्यासाठी त्यांनी विलास वैभवाला लथाडले. त्यांनी विषद केलेला मैत्रिभाव संपूर्ण प्राणिमात्रासाठी होता. केवळ कामगार हितैषि कार्यक्रम राबवितांना कामगारांची हुकूमशाही स्थापून इतरांचे निर्दालन करणे समुचित नाही. प्राचिन चीन प्रमाने भारतसुध्दा कृषिप्रधान देश आहे. मार्क्सने यंत्रयुगात भांडवलशाही विरोधात शास्त्रिय समाजवाद सुचविला. बुद्धाने ऋषीपतनाच्या मृगदायवनात निरूपीत केलेल्या पहील्या प्रवचनातील चार आर्य सत्य, पंचशील, अष्टांगिक मार्ग आणि दहा पारमीता यावर कटाक्ष टाकल्यास त्यांना अभिप्रेत सहिष्णुतावर्धक मानवी समाजाची सभ्यता कीती उच्च कोटिची होती हे लक्षात येते. उणेपुणे १२०० वर्षे भारतात बौद्ध धम्माधिष्ठित शासने कार्यरत होती. १९४७ साली भारत व चीन मध्ये नवस्वतंत्र लोकशाही गणराज्याचा वेत सुनिश्चित झाला. गरजवंतांना

साधनसंपत्तीचे न्याय वितरण करणे. संपत्तीचे सत्तेचे केंद्रिकरण करणे हा त्यामाचा प्रमुख हेतू होता. मात्र माणसांचे सैनिकीकरण करून माणसांनी मानसांना संपविण्याचा सूतोवाच अयोग्य वाटतो. त्यामानाने लोकांचे कला कौशल्य उदीपीत करून सामाजिक समृद्धि उंचावने बरे. भारतातील बौद्ध विहारे बहुजन लोकांच्या कल्याणाची केंद्रे बनली होती. बुद्धाने ब्राम्हणी पुरोहीतांची गुरूगिरी संपवून ज्ञानाच्या प्रचारार्थ सर्व स्तरातील लोकांना भिक्कू (गुरू) बनविले. म्हणूनच ज्ञान आकणि धर्माच्या राशिवर भारत सोनेकी चिडिया बनला. भारत ऋषीप्रधान आणि कृषिप्रधान असा एकत्रित आयामीत होतांना दिसतो. निःशस्त्र: साधक समाजाला तालनिष्ठा, सेवाभाव, त्यागवृत्तीचा अद्भुत परिचय देतात. कोणताही बुद्धाचा उपासक त्यापासून अलिप्तता बाळगत नाही. १९५७ साली माओने शंभर फूले उमलू द्या आणि शंभर वैचारीक संप्रदायांना जगु द्या ही घोषणा केली मस्तीष्क प्रक्षालन ही महत्वाची बाब केवळ प्रज्ञावंताकडेच असते, हिंदी चीनी भाई भाई, पंचशील करार हे वादातील मूद्दे असले तार माओ प्रणित समाजसुधारणा प्रवर्तनासाठी अमलात आणण्याचा इरादा भारतीय माओवादी कार्यकर्त्यांनी केलेला दिसतो. सांस्कृतिक राष्ट्रवाद ही संकल्पना नाकारता येत नाही. विवाह कायदा १९५०, अपत्य नियंत्रण कायदा, मोठी झेप इ. मुळे चीनची नियोजनबद्ध विकास झाला. तंत्रवैज्ञानिक पद्धतीत चीन नेत्रदिपक वाटचाल करत आहे. याचे श्रेय दूरदर्शी माओ त्से तुंग यांना जाते. भारतात माओवादि विचारसरणीचा भारतीय कम्युनिस्ट पक्ष आहे. परंतु भारतीय गोतावळा अजुनही वर्ण, धर्म जातीच्या गर्तेत कुपमुंडकवृत्तीने आत्मसंतुष्ट आहे. वर्ग संघर्षाऐवजी येथे जाती संघर्ष, वर्णसंघर्ष, धर्मसंघर्ष आतपोत आहे. संभ्रामक राजकारनामुळे भारत व चीन परस्परांचे हितशत्रु बनतात. अमेरिकादी धुर्त कावेबान त्याला हुलकावनी देतात.

१९७८ पर्यंत दोन्ही देश दरडोई उत्पन्ना बाबत समान स्तरावर होते. १९९९ मध्ये चीन त्याबाबत भारताच्या दुष्पट झाला. त्याला अमेरिका, जपान, इंग्लंड चे भय वाटत नाही. बरेचदा चीन शेजारी राष्ट्रांना दडपनात आणण्याचा बेत आखतो. धोरणाप्रमाणे भारतीय माओवादी विध्वंसक कारवाया करतात. भारतीयांनी भारतीयांना शस्त्रबाळाने जीवानाशी संपविण्याचा प्रघात भावि वाटचालास हाणीकारक आहे. भारतातही संस्थानिकांचे तनखे समाप्त केले, लॅंड सिलींग कायदा आनून जमीनीचे वाटप केले. अर्थात प्रशासकीय अंमलबजावणीत दळभद्री राजकारण धोका करते. गरजवंतांच्या योजना भलतेच गुळप करतात. त्यायोगे मानसोपचारी, सामाजिक क्रांती हा पर्याय ठरतो. विध्वंसापेक्षा विधायकता बरी. नीतीमान प्रगती शतपट बरी. यासाठी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी १९५६ साली बौद्ध धम्म अंगिकारला खाटमांडु येथे २० नोव्हेंबर १९५६ रोजी बुद्ध आणि कार्ल मार्क्स या विषयावर बोलण्याच्या आग्रहामुळे त्यांनी भाषणात बौद्ध देशातील तरूणांच्या भवितव्याविषयी चिंता व्यक्त केली. तरूणांना मार्क्स हाच काय तो एकमेव पुजनीय वाटावा याविषयी आश्चर्य व्यक्त केले. त्या भाषणात ते पूढे म्हणतात. 'बुद्ध आणि मार्क्स यांचे ध्येय ऐव होते. मार्क्स च्या मते खाजगी मालमत्ता हीच दुःखाच्या मूळाशी आहे. त्याची परिनिती पळवणुक, दुःख नि गुलामगिरी यात होते. बुद्धाला सुद्धा दुःख: नाहीसे करायचे होते. आणि बुद्ध वाड:मयात दुःख: या शब्दाचा अर्थ खाजगी मालमत्ता असा केलेला आहे. बुद्धाचे म्हणणे असे की, सर्व काही नाशवंत आहे म्हणुन मालमत्तेसाठी झगडण्याची गरज नाही.... तथापी बौद्ध धर्म नी साम्यवाद यांचे आपआपले उद्दिष्ट साधण्याचे मार्ग भिन्न आहेत. खाजगी मालमत्तेचे विसर्जन करण्याचा साम्यवादाचा मार्ग अत्याचारी आहे मार्क्सच्या मार्गाने त्वरीत फळ लाभते. बुद्धाचा मार्ग जरी दिर्घसुत्री असला तरी तो अनत्याचारी आहे. पण तो सर्वात खात्रीचा मार्ग आहे. अर्थात बाबसाहेबांना रक्तपात मान्य नव्हता. ते पूढे निश्चुन सांगतात बुद्ध आणि त्यांचा धम्म अनुसरल्याविना जगात शांतता व सुरक्षितता नांदने अशक्य आहे. भारतीय कम्युनिस्ट (माओवादी) स्वतःच्या प्रस्थापीत रक्तसंबंधी गोतावड्यांचे मुळदे पाडणार नाही. बहुसंख्याकांना संभ्रामक क्रांतीच्या

दावनीत कौद राखण्याचा डाव ते निश्चितपणे खेडू शकतात. शेतमजूर यांना कोणाच्या दयेवर जगावे लागू नये स्वावलंबनाचा स्वाभिमान मार्ग प्रशस्त व्हावा इतकीच त्यांची जुजबी अपेक्षा असते.

आंबेडकरी चळवळीच्या परिप्रेक्ष्यात माओवादी कम्युनिस्ट:-

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी २० जुलै १९२० रोजी बहिष्कृत हितकारीणी सभा स्थापन करून चळवळीची निश्चित रूपरेषा बनविली. संस्थेला शिका, चेतवा, संघटीत व्हा अशी बिरूदावली दिली. अधोगतीतून बाहेर निघण्याचा मार्ग शिका. नीतीमान प्रगती शिका, सुसंस्कृत सभ्यतेचे सामाजिक जिवन शिका, उदात्त राष्ट्रियता शिका, जागतीक बंधूभाव शिका. इ. पदर त्यात अन्यूस्यूत आहेत. त्याकरिता प्रत्येकाचा स्वाभीमान चेतविला पाहिजे. पेटवापेटविचा आगडोंब नको. संघटीत संघर्षाची फलश्रुती सर्वांसाठी लाभदायी. बुद्धी गाहाण राखून मात्र पाखंडी लोकांनाच महानत्व प्राप्त करता येते. तेथे शहानपनाचा थंगपत्ता नसतो. म्हणून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांना बुद्धधर्माचा संघभाव महत्त्वपूर्ण वाटतो. प्रचलित आढ्यतेखोर परंपरावादास झुगारून बुद्धिप्रामाण्यवादी दृष्टिकोनातून प्रागतीक जीवनाला चालना देण्याचे कार्य तथागत गौतम बुद्धांनी तहहयातून केले. राजा प्रसेनजिताला यज्ञयागातील कंकांड, जनावरांचे बडी जाणे, निखालस निष्ठूर कोतेपणा असल्याचे पटवुन दिले. कनिष्ठ जातीयांना दिक्षा देवुन भिक्खू बनविले. गुरुस्थानी आनले डाकुंना अंगुलीमाल भिक्खू बनविले. सूधारनावादात साध्य आणि साधनांची तंत्रशुध्दा अनिवार्य असते. म्हणूनच आसाराम, रामपाल, रामरहिम, हनिप्रित प्रमाणे बौद्ध धर्मात ठगसाधू निर्माण होऊ शकनार नाही. येथे हिंसेला अजिबात थारा नाही. म्हणूनच १९२७ साली चवदार तळ्यावर सनातनांच्या हल्याला जश्यास तसे प्रत्यूत्तर देण्यास बाबासाहेबांनी मनाई केली. बाबासाहेबांना विध्वंकता नापसंत होती चळवळ विधायक मार्गाने चालविली यावर त्यांचा कटाक्ष होता. १९५४ च्या भंडारा पोटनिवडनुकीत प्रतीपक्ष बेझानी करत आहे असे सांगून आपनास तसेच करावे लागेल म्हणताच ग त्यांच्यात व आपल्यात काय फरक? असे ते आवर्जून सांगतात. वैचारीक नितीमत्ता, संवैधानीक नितीमत्ता जोपासने येरागबाडयाचे काम नव्हे. राष्ट्रिय गरजेखातर त्यांनी संविधान लेखनाचे काम केले. परंतू ओबीसींच्या हितासाठी आणि स्त्रियांच्या न्यायहक्काकरिता त्यांनी केंद्रिय मंत्रिपदाचा राजिनामा दिला. वैचारांचे सैधांतीक अधिष्ठान कायम ठेवले. गिरनी कामगार संपात देखिल अनेक अनूयायी मारल्या गेले. मात्र त्यांनी सुडाचे राजकारन उगारले नाही. उत्तम नागरीक, उज्वल समाज, उत्कृष्ट राष्ट्रिय संस्कृती उभारण्यावर त्यांचा कटाक्ष होता. १९४२ च्या चले जाव आंदोलनातील सरदार पटेल, पं. नेहरू, इ. नेत्यांना अंदांमनच्या जेलमध्ये पाठविण्याचा ब्रिटीशांचा इरादा पाहून ते ब्रिटीशांवर चिडले. त्यांनी उभारलेल्या कोणत्याही लढयाला दांभीकता, अनैतीकता, हिंसाचाराचा गंध लागला नाही. वडिलांनी दिलेले सभ्यतेचे, शालीन संस्कार आणि बुद्ध, फूले, हिंसाचाराचा विचारांवर श्रद्धा यातून त्यांची चळवळ अग्रेसर होती. त्यांच्या पश्चात आंबेडकरी कवीरांच्या विचारांवर श्रद्धा यातून त्यांची चळवळ अग्रेसर होती. त्यांच्या पश्चात आंबेडकरी चळवळीला अनेक चारित्र संपन्न नीतीमान नेतृत्वाची धुरा लाभला. ६ डिसेंबर १९६४ चा भुमीहिनांचा सत्याग्रह संपुर्णतया राष्ट्रव्यापी झाला. सत्याग्रहींना डांबण्यास कैदखाने अपूरे पडले. त्यालासुध्दा हिंसाचाराचा कलंक नव्हता. नामांतराच्या आंदोलनात अनुयायांचा प्रचंड छड झाला. मात्र कोणीही छडाची भूमीका घेतली नाही. भुमीहीन, कष्टकरी, शोषित, वंचित अशा सर्व वर्गांच्या न्यायहक्कांची ती समताधिष्ठित वैचारिक उदाई आहे. मुंबई प्रातीक विधिमंडळात सदस्य बनल्यावर डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी प्रथमतः शेतकऱ्यांच्या हितासाठी भाषण दिले. स्टेट्स अँड मॉयनॉरिटिस, स्मॉल होल्डींग्स इन इंडिया इ. लेखन धरने उभारण्याची भूमीका इ. वरून शेतकऱ्यांविषयी त्यांचा दृष्टिकोन कळतो. बेरोजगारांना आधारवड ठरावी या हेतूने सेवायोजन कार्यालय सांगीतले. विचारनुरूप उपक्रमशिलता हा आंबेडकरी चळवळीचा खाक्या आहे. परंतू